

PRIRODNO KRETANJE STANOVNIŠTVA DOBRKOVIĆA U RAZDOBLJU OD 1921. DO 2011. GODINE

Broj stanovnika nekog naselja ili države, ovisi o odrednicama prirodnog i prostornog kretanja. Sastavnice prirodnog kretanja su rađanje (natalitet), umiranje (mortalitet) i prirodni prirast (prirodna promjena).

Brojčane pokazatelje o prirodnom kretanju stanovništva, evidentiraju matični uredi, kroz matice rođenih i umrlih. Vrijednosti prirodnog kretanja možemo izražavati u apsolutnim i relativnim (%) pokazateljima. Prirodno kretanje, kao najvažnija sastavnica razvoja stanovništva, odražava sveukupne društveno- gospodarske odnose i zbivanja. Natalitet (rađanje) je osnovna odrednica prirodnog kretanja stanovništva, koja odražava dobno-spolnu strukturu stanovništva i roditeljsku želju za potomstvom .

Tablica 1. Prosječne stope prirodnog kretanja stanovništva Dobrkovića od 1921. do 2011.godine

Međupopisno razdoblje	živorođeni		umrli		prirodni prirast	
	Aps.	‰	Aps.	‰	Aps.	‰
1921.-1924.	76	38,73	18	9,18	58	29,55
1925.-1929.	110	49,49	33	14,85	77	34,64
1930.-1934.	117	46,89	26	10,42	91	36,47
1935.-1939.	144	49,15	23	7,89	121	41,26
1940.-1944.	99	29,84	45	13,56	54	16,28
1945.-1948.	79	30,06	33	12,56	46	17,50
1949.-1953.	82	25,87	29	9,15	53	16,72
1954.-1959.	106	33,41	33	10,40	73	23,01
1960.-1964.	93	29,20	25	7,85	68	21,35
1965.-1969.	75	23,36	30	9,35	45	13,95
1970.-1974.	35	11,07	23	7,27	12	3,80
1975.-1979.	21	7,52	20	7,16	1	0,36
1980.-1984.	18	7,19	28	11,19	-10	- 4,00
1985.-1989.	26	11,28	18	7,81	8	3,47
1990.-1994.	31	14,29	17	7,83	14	6,46
1995.-1999.	31	14,20	18	8,25	13	5,95
2000.-2004.	23	10,56	23	10,56	0	0,00
2005.-2009.	24	11,09	24	11,09	0	0,00
2010.-2011..	10	11,44	14	16,02	-4	- 4,58

Izvor: matice krštenih i umrlih župe UBDM Široki Brijeg* 1921.-1953. i 1991-2011.i matice rođenih i umrlih 1991.-2011. matičnog ureda Široki Brijeg

Političko-gospodarske prilike, između dvaju svjetskih ratova, bile su bremenite mnogobrojnim poteškoćama, koje su plod ekstenzivne agro-stočarske strukture, naslijeđene iz devetnaestog stoljeća . Niskoproduktivna poljoprivreda, kao glavna gospodarska grana, bila je jedini jamac opstanka stanovništva Dobrkovića. Unatoč svim poteškoćama, prirodno kretanje stanovništva naselja, u prvoj polovici dvadesetog stoljeća, pokazuje snažna biodinamička obilježja, koja karakteriziraju središnju etapu demografske tranzicije¹. Za razliku od Europe, demografska tranzicija na ovim prostorima započinje produljenjem životnog vijeka², a ne smanjenjem infantilnog mortaliteta³. Iz tih razloga možemo pouzdano tvrditi da je stanovništvo Dobrkovića početkom prošlog stoljeća zahvaćeno procesom demografske tranzicije. Zbog nedostatka brojčanih pokazatelja vitalne statistike za sam početak dvadesetog stoljeća oslonit ćemo se na dostupne (brojčane) pokazatelje od 1921. do 1941.g. U tom je razdoblju u naselju udio umrlih starijih od 70 godina dosegao prosječnu razinu od 19,88%, čime je potvrđena ranije iznesena konstatacija, egzistiranja središnje etape demografske tranzicije (Tab.2). Produljenjem trajanja ljudskog vijeka i smanjenjem smrtnosti starijeg stanovništva, implicirano je povećanje stope smrtnosti dojenčadi⁴, koja je u istom razdoblju iznosila 130,43%. Pouzdan indikator

¹ Demografska tranzicija je suvremena teorija etapnog razvoja stanovništva. Proces demografske tranzicije započinje kada stope smrtnosti padnu ispod 30‰, a stope rođenih ostanu iznad 30‰. To je teorija prijelaza s visoke rodosti i visoke smrtnosti na nisku rodost i nisku smrtnost.

² J. Gelo, Kretanje ukupnog stanovništva Hrvatske. (2005.).

³ Stopa smrtnosti dojenčadi (do 365 dana od rođenja).

⁴ Izračunava se po formuli $m_0 = \frac{M_0}{N} \times 1000$, gdje je M_0 broj umrle dojenčadi (0-365 dana), a N broj živorođene djece u protekloj godini (M. Friganović, Demogeografija 1990.)

*Fra Dani Karačiću dugujem zahvalnost na susretljivosti, prilikom prikupljanja podataka iz župskih matice o prirodnom kretanju stanovništva.

tranzicijskih procesa je smanjena opća stopa smrtnosti ispod 30%⁵ (od 7,89‰ do 14,85‰) i visoke stope rodnoći (od 38,73‰ do 49,15‰), koje impliciraju povećanje prirodnog prirasta, odnosno „demografsku ekspanziju“⁶, sve do početka Drugog svjetskog rata, kada su Dobrkovići dosegli maksimalnih 696 stanovnika.

Tablica 2. Dobna struktura umrlih Dobrkovćana u razdoblju od 1921. do 1941. godine

Međupopisno razdoblje	Broj umrlih		Broj umrlih starijih od 70. g.		Broj umrle dojenčadi		Broj živorođenih	Stopa smrtnosti dojenčadi
	Aps.	%	Aps.	%	Aps.	%		
1921.-1931.	84	49,12	20	23,81	24	28,57	204	117,65
1931.-1941.	87	50,88	14	16,09	36	41,38	256	140,63
1921.-1941.	171	100,00	34	19,88	60	35,09	460	130,43

Izvor: Matice rođenih i umrlih župe UBDM Široki Brijeg

Ratnih je godina „demografska ekspanzija“ zamijenjena demografskim padom, koji utire put novim demografskim procesima. U ratnom razdoblju, natalitet bilježi pad od 19,31‰, dok su stope smrtnosti, zbog pogoršanih životnih prilika, gotovo udvostručene (porast s 7,89‰ na 13,56‰), a prirodni prirast u istom razdoblju, više je nego prepolovljen (Tablica 1). Štoviše, možemo ustvrditi da su demografski gubitci Drugog svjetskog rata, glavni čimbenici sadašnjih, ali i budućih retrogradnih (opadajućih) demografskih procesa. Razdoblje visokog nataliteta⁷ (25‰ i više) i vrlo visokog prirodnog prirasta (20‰ i više)⁸ okončano je sredinom šezdesetih godina prošlog stoljeća. Veliki ratni gubitci i selektivna migracija, implicirali su slabljenje biodinamičkih obilježja stanovništva naselja i ubrzali procese demografske tranzicije. Sedamdesete godine prošlog stoljeća, obilježene su naglim padom nataliteta (od 11,07 na 7,52‰), čije stope nisu mogle osigurati jednostavnu reprodukciju stanovništva⁹. Negativni populacijski trendovi, osamdesetih godina, u cijelosti su uzdrmali demografsku dinamiku naselja, koja je uz ukupnu, rezultirala i prirodnom depopulacijom¹⁰ (Slika 1.). Iako ratne, devedesete su ponudile stopu nataliteta, koja je u uvjetima postojećeg mortaliteta (7,83-8,25‰ prosječne stope smrtnosti za razdoblje od 1990 do 1999.g) osigurala prostu reprodukciju stanovništva. Prvo desetljeće novog tisućljeća, pokazuje svu ranjivost prirodne biodinamike naselja, koja je nagrizana stoljetnim gomilanjem negativnih demografskih procesa.

5 Stope mortaliteta do 7‰ smatraju se niskim, 7-25‰ prosječnim, a iznad 25‰ visokim (A. Cvitanović, 2002: Geografski rječnik, HGD Zadar, Zadar).

6 Nagao rast stanovništva do kojega dolazi u drugoj etapi demografske tranzicije u kojoj stopa nataliteta ostaje visoka a smanjuje se stopa mortaliteta (M. Friganović, Demogeografija 1990.)

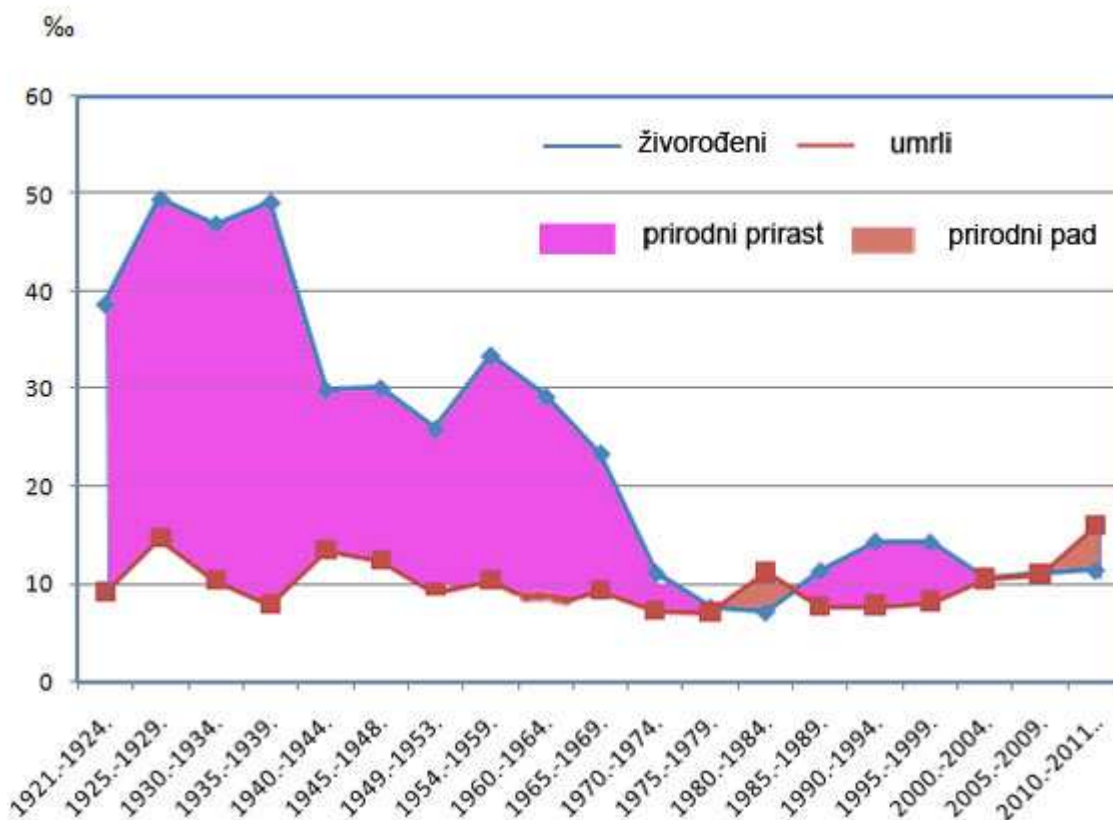
7 Izdvajaju se tri tipa nataliteta: niski, do 15‰ godišnje, srednji, od 16 do 25‰, i visoki, s više od 25‰ godišnje (M. Friganović, 1990.).

8 Izdvajaju se četiri tipa prirodnog prirasta: 1. niski (manje od 5‰ godišnje), 2. umjereni (5-14), 3. visoki (15-20) i vrlo visoki (više od 20‰) M. Friganović, 1990.

9 Najniža stopa nataliteta koja osigurava jednostavnu reprodukciju stanovništva iznosi 14‰.

10 Pad broja stanovnika prirodnim putem.

Slika 1. Prirodno kretanje stanovništva naselja Dobrkovići od 1921. do 2011.godine (godišnji prosjeci)

Izvor: tablica 1

Dugotrajni ruralni egzodus¹¹, napuštanje tradicije, i sklonost prihvaćanja novog sustava vrijednosti, rezultirala je nespremnosti na „roditeljsku žrtvu.“ Sve su to razlozi, zbog kojih je stanovništvo ranije ušlo u nepovoljne demografske procese. Dakle, ništa se nije dogodilo slučajno i nije to od jučer. Posljednjih nekoliko godina (2000. – 2011.g.) u naselju je rođeno tek 57 djece, a prosječna godišnja stopa nataliteta iznosila je niskih posttranzicijskih 11,03‰. U istom je razdoblju, broj umrlih izjednačen s brojem živorođenih, pa je nulti prirodni prirast u narednim godinama, zbog povećanja stope smrtnosti ponovo prerastao u prirodnu depopulaciju. Jačanju depopulacijskih procesa pridonosi starenju stanovništva, započeto još sedamdesetih godina prošlog stoljeća, otkada se broj mladih u dobi od 0 do 14 godina, počeo smanjivati. Navedeni procesi, odraz su demografskih zakonitosti, koji će odrediti smjer i razvojne perspektive stanovništva naselja za nekoliko slijedećih desetljeća. Sadašnji nepovoljni demografski trendovi, posljedica su ranijih nepovoljnih prirodnih, migracijskih i strukturnih procesa, koji su implicirali aktualne posttranzicijske tijekove. Pretpostavke za zaustavljanje negativnih demografskih trendova, nalaze se u domeni poštivanja dostojanstva ljudskog života i stvaranja boljih materijalnih i društvenih uvjeta, koji će stimulirati mlade obitelji na rađanje potomstva.

M. Cigić

¹¹Trajno napuštanje sela (kao mjesta rada i stanovanja), uglavnom zbog gospodarskih i političkih razloga.

